

PSIKOLOGIA APLIKATUAREN EKARPEN ZENBAIT HIZKUNTZA HAUTUAREN ARAUAK ALDATZEKO

Imanol Esnaola
BAT

OHARRA: Honako artikulua hau Bartzelonan "Ús Interpersonal del Català: estat de la qüestió i propostes" izenburuarekin 2001eko azaroaren 29 eta 30, eta abenduaren 1ean burutu ziren jardunaldietan Miquell Strubell i Trueta jaunak aurkeztutako ponentziaren laburpena da (Possibles aportacions de la psicologia aplicada per al canvi de les normes i hàbits de tria lingüística). Informazio zehatzagorik nahi duenak jo beza www.sociolinguistica.org helbidera.

Nola aldatu hizkuntza hautatzeko indarrean dauden arauak? Horixe izan zen mintegi honetan Miquell Strubell jaunari egokitu zaion lana.

Strubell jauna arauen aldaketa nola eragin azaltzen hasi aurretik, egoeraren ezaugarri nagusiak irudikatzen saiatzen da bere ekarpenean. Ondoren, gizakiaren jokamoldeak aldatzeko erabilitako teknika zenbaiten aipamena egiten du eta azkenik bere ustez egokienak diren teknikak eta hauen balizko aplikazioa jorratzen ditu.

DIAGNOSTIKOA

Vila eta Torresen ponentziek gai bera jorratu zuten, hemen, beraz, ez ditugu errepikatuko aurreko lan horretan agertutako datuak. Dena den, Strubell jaunak bere proposamena arrazoitzeko ematen dituen argudioen artean badira berriak edo berak soilik aipatutakoak. Guk horiei emango diegu lehentasuna.

Strubellen iritziz, pertsonarteko erabilera, jardunaldietan "usos interpersonales" deitu zuten horrek, sakonera politiko handia du. Ere mu geografiko berean bi hizkuntza ukipenean daudenean, bakoitzaren indarra bere erabilera mailak eta erabileraren hedadurak markatzen dute.

Horren arabera, bietariko bat nagusitu eta bestea ahuldu egiten da eremu publiko informaletan. Beraz, hizkuntza baten sustapena helburu duen hizkuntza politika batek ukipenean dauden hizkuntzen arteko egoera asimetriko hori oso aintzat hartu behar du, hori da hizkuntza politika baten abiapuntua.

Azken bi hamarkadotan egin diren inkestak kontuan hartuz, Strubellek dio hiztunen artean joera zenbait oso sendo dagoela. Joera horien argitan hirutan sailkatzen ditu egoerak:

- Familiaran elebakartasuna: familiaren baitan erabilera ia elebakarra da (hizkuntza edozein dela ere).
- Lagun artean eta ohiko dendetan elebitasuna: bi eremu horietan erabilera elebiduna egiten dute etxean elebakarrak direla dioten askok ere.
- Kalean eta azalera handiko merkatal guneetan erdaraz: bi eremu horietan erabilera elebiduna edo gaztelera hutsarena nagusitzen da.

Beraz, bi hizkuntzak ezagutzen dituen populazioak batzutan hizkuntza bat erabiltzen du eta bestetan bestea, egoerak agintzen duen araua jarraituz. Bestela esan, etxean elebakarrak diren bederatzi katalanetatik lau ez dira elebakarrak ez kalean, ez eta azalera handiko merkatalguneetan ere. Antzeko gauza gertatzen da, apalago bada ere, lagunarteko harremanetan eta ohiko dendetan. Strubellek datu kezagarria ikuskuten du egoeraren argazki horretan, izan ere, pertsonarteko erabilera ohituretan gaztelaren erabilera herritarren hizkuntza identitateari nagusitzen baitzaio.

Datuon argitan Strubellek azpimarratzen du jatorriz katalanera hiztun gehienek gaztelara egokitzeak ohitura dutela. Joera hori ez balitz indarrean egongo katalaneraren egoera hobe izango litzatekeelakoan dago (jatorriz katalanera hiztunak direnen %22,8ak baino ez dio katalanerari eusten gaztelaraz erantzuten diotenean, % 69,8ak aldiz, gaztelara jotzen du berehala). Datua honela irudikatzen du: katalanerak behar duen moduko bultzada aktiboa ematen dioten herritarrak laurdena baino gutxiago dira. Gainerako katalanera hiztunek duten potentziala alferrik galtzen da.

Egoera honetan Strubellek ondorioztatzen du badagoela katalan gehienak horrela jokatzera behartzen dituen mekanismo bat. Bere buruari mekanismo hori zein den galdetuta, bi arau dituen mekanismoa dela erantzuten du: 1.- Egokitu beharra dago hori baita *heziketa onak* (gizarte araua betetzea) agintzen duena; eta 2.- Horixe da abegi *onez jokatzea* (urkoari menpekotasuna adieraztea).

Strubellek argi eta garbi adierazten irakurketa hori eginez ez duela gaztelaradun hiztun komunitatearen asimilazioa (desagertzea) bilatzen, ez eta etorkin kolektibo berriena ere. Bere proposamenak eleaniztasun egoeran katalanera jartzen du jatorri desberdineko herritarren arteko har-

Etxean elebakarrak diren bederatzi katalanetatik lau ez dira elebakarrak ez kalean, ez eta azalera handiko merkatalguneetan ere. Antzeko gauza gertatzen da, apalago bada ere, lagunarteko harremanetan eta ohiko dendetan. Strubellek datu kezagarria ikuskuten du egoeraren argazki horretan, izan ere, pertsonarteko erabilera ohituretan gaztelaren erabilera herritarren hizkuntza identitateari nagusitzen baitzaio.

Nola lortu, ordea, bere burua katalan hiztuntzat jotzen dutenek arau elebiduna ez bereganatzea, hots, araua aldatzea? Bere ponentziak hori bideratzeko proposamen zenbait jasotzen du, eta hori arau aldaketaren aldeko gizarte eragile nahiz administrazioaren egitekoa dela dio.

rreman hizkuntzaren lekuan. Kataluniako gizartean katalanera gizarte harremanetarako eta integrazioarako hizkuntza izatea nahi duela dio.

Kathryn Woolard-ek hizkuntza hautua egiterakoan bi arau daudela dio: *egokitze araua*, eta horren arabera gazteleradun baten aurrean hiztun katalanak gazteleraz mintzatzea jotzen du; eta *arau elebiduna*, alegia, elebidunak bere hizkuntzari eusten dio solaskideak ulertzen dion bitartean. Nola lortu, ordea, bere burua katalan hiztuntzat jotzen dutenek arau elebiduna ez bereganatzea, hots, araua aldatzea? Bere ponentziak hori bideratzeko proposamen zenbait jasotzen du, eta hori arau aldaketaren aldeko gizarte eragile nahiz administrazioaren egitekoa dela dio. Horren adibidetzat hartzen du, esaterako Generalitateak 80ko hamarkadan arau elebiduna sustatu nahian egindako kanpainak. Ahalegin hori, ordea, "motz" gelditu zelakoan dago. Motz, ez baitzen araua gizarte mailan txertatzetik araua indarrean jartzera pasatzeko urratsa ematerik lortu.

JOKABIDEAK ALDATU EDO EGOKITZEKO TEKNIKAK

Bigarren atalean jokamolde pertsonalak edo sozialak aldatzeko psikologia esperimentalak garatutako bideak aztertzen ditu.

Giza jokamoldeak automatikoak, mekanikoak, bihurtzen dira eta kontzientziaren muga edo subkontzientzian finkatzen dira. Jokamolde horiek etengabe egokitzen ditu gizakiak. Askotan, ordea, zuzenean eragin behar izaten da jokamolde horiek aldatzeko (egoera aldaketak jokamolde aldaketa eskatzen duelako edo jokamolde okerra barnetu dugulako).

Mundu osoko psikologoek erabiltzen dituzte giza jokamoldea aldatzeko teknikak. Lyons anderearen lanetan oinarrituz Strubellek teknika horiek bost multzotan sailkatzen ditu:

- Jokamolde berri bat garatzeko
- Jokamolde berri bat sendotzeko
- Ezarritako jokamolde bati eusteko
- Jokamolde oker bat baztertzeko
- Jokamolde oker bat zuzentzeko

Bere aburuz, bi hiztun mota izan behar da interbentzioen hartzaile:

- Bere burua katalanera hiztuntzat jotzen duena (ukipen egoeran bere hizkuntza baztertzera daraman arau sozialean harrapaturik dagoen hori).
- Bere burua katalanera hiztuntzat jotzen ez duena (katalanera erabiltzeko aski ezagutza bereganatu arren, erabiltzeko erraztasunik topatzen ez duena).

Hona hemen teknika horietako bakoitzaren aipamen laburra:

Jokamolde berri bat garatzeko

- Urraskako hurbiltzea: Norabide egokian emandako urratsak saritzea.

- *Etengabeko indartzea*: Jokamolde egokiaren erabera burututako ekin-tza egoki bakoitza saritzea.
- *Indartze negatiboa*: Jokamoldea aldaketa irakatsiz nahi ez den egoe-ra saihesten erakustea.
- *Ereduaren printzipioa*: Eredu egokiaren aurrean jartzea nola jokatu behar den ikasteko.
- *Aztarnaren printzipioa*: Egoera bakoitza aldeztu aurretik identifikatzen ikastea dagokion aztarna identifikatuz.
- *Bereizketaren printzipioa*: egoera bakoitzari dagokion jokamoldea zein den identifikatzen ikastea.

Jokamolde berri bat sendotzeko

- *Ahultzen doan sustapenaren printzipioa*: saririk jaso beharrik izan gabe ezarritako jokamoldeari eusten jarrai dezan, jokamolde egokiagatik jasotako sariaren maiztasuna txikitzen joatea.
- *Sustapen aldakorren printzipioa*: jokamolde jakin baten maiztasuna handitzeko edo hobetzeko noizean behin saritzea.

Ezarritako jokamolde bati eusteko

- *Ordezkapenaren printzipioa*: eraginkortasuna galdu duen saria berri batekin ordezkatzea eraginkortasuna berreskuratzeko.

Jokamolde oker bat baztertzeko

- *Betekadaren printzipioa*: jokamolde okerra bazter dezan jokamolde okerra garatzen uztea "lepo egin" arte.
- *Agortzearen printzipioa*: Jokamolde jakin bat bazter dezan saririk ez ematea.
- *Ezinezko alternatibaren printzipioa*: jokamolde jakin bat bazter dezan horrekin bateraezina den jokamolde bat barneratzen laguntzea eta berau saritzea.
- *Zigorraren printzipioa*: jokamoldea aldatzeko estimulu desatseginak jasotzea, estimulua eta ekintzaren artean lotura argia egon behar du. Zigortzeak etsaitasuna areagotzen duenez, Strubellen ustez, jokamolderen bat zigortu/gaitzetsi behar baldin bada, horren parean sustapen lana egin beharra dago.

Jokamolde afektiboa aldatzeko

- *Saihestearen printzipioa*: pertsona batek jokamolde okerra eragiten duen egoera saihesten ikas dezan horri lotutako ondorio kaltegarriak erakustea.
- *Beldurra txikitzearen printzipioa*: Pertsona batek egoera batekiko sentitzen duen beldurra indargabetzeko sentsazio hori eragiten dion egoeran jartzea "eskarmentua" har dezan. Esperientzia horrek baldintza lasaia edo sariak eskaini behar ditu.

Zigorraren printzipioa:
jokamoldea aldatzeko
estimulu desatseginak
jasotzea, estimulua eta
ekintzaren artean lotura
argia egon behar du.
Zigortzeak etsaitasuna
areagotzen duenez,
Strubellen ustez,
jokamolderen bat
zigortu/gaitzetsi behar
baldin bada, horren
parean sustapen lana egin
beharra dago.

Arestian esan dugu, Strubellek bi hiztun talde bereizten dituela egungo egoeran, beraz, horren arabera, teknika hauen aplikazioan ere oinarritzko bereizketa hori egiten du. Bi kasuetan, ordea, aurrez aurre jartzen ditu "okerreko" jokamoldea eta "zuzena". Hots, elkar baztertzen duten jokabideak direnez, ezinbestekoa da bat baztertzea bestea barneratzeko.

Hizkuntza hautatzeko arauak aldatzeko teknika psikologikoak nola aplikatu.

Arestian esan dugu, Strubellek bi hiztun talde bereizten dituela egungo egoeran, beraz, horren arabera, teknika hauen aplikazioan ere oinarritzko bereizketa hori egiten du. Bi kasuetan, ordea, aurrez aurre jartzen ditu "okerreko" jokamoldea eta "zuzena". Hots, elkar baztertzen duten jokabideak direnez, ezinbestekoa da bat baztertzea bestea barneratzeko.

Strubellen ustez sustatu edo aldatu beharreko jokamoldeak:

Katalanera ikasten ari direngan sustatu nahi diren jokabideak: 1.- Solaskide katalaneradunei hizkuntza alda ez dezaten sendo eskatzea; 2.- katalaneraz mintzatzean ez du hutsak egiteko beldurrik izan behar.

Bere burua katalanera hiztuntzat jotzen dutenengan sustatu nahi diren jokabideak: 1.- Katalaneradunak ez direnekin dituzten harremanetan katalanerari eustea, ulertzen ez dieten kasuetan izan ezik; 2.- Ulermen arazoak dituztenekin katalanera errazagoa erabiltzen ikastea.

Nola egin, ordea, lan hori? Zein teknika erabili behar dira jokamolde berriak barneratzeko?

Katalaneradunekin erabil daitezkeen teknikak

Strubellek badaki zigorren printzipioa aplikatzearen kontra dagoela katalaneraren alde dagoen hainbat lagun. Bere aburuz, ordea, behar bezala erabiliz gero lagungarri izan daiteke. Alegia, zigor gogor eta traumatikoak baztertuz (hauek ardura bereziko postuetan daudenentzat uzten ditu), eguneroko erabileran (denda edo leku publikoetan) katalanera erabiltzeko gai izan eta gaztelera erabiltzen dutenei egoera desatseginak edo ziurtasuna zalantzan jartzeko moduko "gaitzespena" jarrerak sustatzearen aldekoa da. Katalanera erabiltzearen aldeko "arau morala" indarrean jartzeaz ari dela esan genezake. Hori da zigorren printzipioari ikusten dion balizko aplikazioa.

Aztarnaren printzipioa: solaskide ezezagun baten aurrean hizkuntza aldatu beharrik ez duela adierazten duten, ezaugarriak... sortzea.

Etengabeko sustapena: Sari materialik eman ezin bada ere, inguruko onespina jasotzea lagungarri izan daiteke, hori da bultzatu beharrekoa.

Ereduen printzipioa: Bistan da komunikazioaren gizartean ereduak indar handia dutela. Strubellen ustez komunikabideak, publikoak batez ere, hiztun egokien edo jarrera egokien sustatzaile izan behar dute eredu

egokiak eskainiaz. Politikari, kirolari, enpresari edo artistak katalaneraz mintzatzen agertzearen aldeko apustua egiten du.

Teknika gehiago ere erabil daiteke giza talde honekin, egileak, ordea, nahiago du zertzelada mailan uztea. Gauza bera egiten du "ikasten" ari direnekin:

Katalanera ikasten ari direnekin erabil daitezkeen teknikak:

Asko dira katalanera ikasi arren mintzatzeko erraztasunik ez dutenak, asko, halaber, mintzatzeko ausardiarik ez dutenak. Gizarte mailan urrats hori emateko prest daudenak laguntzeko indarrean jar daitezkeen ekimen guztiez gain, Strubellek hizkuntza eskoletarako proposamen zehatza egiten du.

Psikodramaren teknika erabiltzea proposatzen du. Alegia, egoera errealak antzetzuz ikaslea horietara ohitzen laguntzea. Hizkuntza eskolek, beraz, ikasleari gaitasuna emateaz gain, egoera errealak kudeatzen irakastea proposatzen du. Bere proposamena ikuspegi komunikatiboak aldarrikatzen duen ikasketa erreala baino haruntzago doa, gaitasun linguistikoa jarrera eta jokamolde egokiarekin uztartzea proposatzen du.

Giza talde honekin etengabeko sustapena, ereduaren printzipioa eta arestian aipatutako beste hainbat teknika eta printzipioren aplikazioa lagungarri gerta daiteke.

Teknikaren aplikazio horrez gain, Strubellek, jokamoldeak aldatzeko maila instituzionalaren ekarpena funtsezkotzat jotzen du. Instituzioak gizartearen aurrean eredu sortzaile diren neurrian, ardura berezia aitortzen die, ereduaren printzipioa behar den norabideari begira jar dezaten batez ere.

Beraz, Strubellena gizartearen ohitura eta jokamoldeen aldaketan ahalegintzeko proposamena da. Jardunaldietara aurkeztutako ponentziak ez du zertzelada moduan irudikatzea besterik egiten. Hala eta guztiz ere, egoeraren irakurketa sendo batean oinarritua da eta psikologia soziala eta hizkuntza politika ongi ezagutzen dituen aditu batek egina izateak geroan aintzat hartu beharreko ildo delarik erakusten digu.■

AIPAMEN BIBLIOGRAFIKOAK:

Lyons, Barbara Ann, *Principles of Behavior Change*,

http://www.sahs.utmb.edu/pas/PAS_courses/phas3237/Presentations/behavior_change_lecture.htm

Taylor, C. B., & Arnou, B. (1988). *The Nature and Treatment of Anxiety Disorders*. New York: The Free Press.

Psikodramaren teknika erabiltzea proposatzen du. Alegia, egoera errealak antzetzuz ikaslea horietara ohitzen laguntzea. Hizkuntza eskolek, beraz, ikasleari gaitasuna emateaz gain, egoera errealak kudeatzen irakastea proposatzen du.

L A B U R P E N A

D O S T E R R A

ERABILERA, LABIRINTOTIK SUKALDERA ▼

PSIKOLOGIA APLIKATUAREN EKARPEN ZENBAIT HIZKUNTZA HAUTUAREN ARAUAK ALDATZECO

Imanol Esnaola

Gakoak: Katalunia, erabilera, psikologia aplikatua, soziolinguistika aplikatua, estrategia

Honako artikulua hau Miquell Strubell i Trueta jaunak aurkeztutako ponentziaren laburpena da (Possibles aportacions de la psicologia aplicada per al canvi de les normes i hàbits de tria lingüística). Ponentzia honetan Strubell jaunak egun erabilera eragozten duten eragile nagusiak aztertzen ditu. Eragile horien artean berebiziko garrantzia ematen dio katalaneraren menpekotasun arauari. Garrantzitsua dela deritzo katalaneraren agerpena nabarmen murrizten duelako eta katalunian katalanerari dagokion nagusitasuna lortze aldera ezinbestean gainditu behar delakoan baitago. Bere proposamena bi hiztun multzo zehatzetan aplikatzeko egina da: lehen hizkuntza katalanera dutenentzat eta katalanera etxetik kanpo ikasi arren erabiltzeko ohitura edo erraztasunik ez dutenentzat. Lanaren azken bi ataletan psikologia aplikatuak giza portaera aldatu edo egokitzeke darabiltzan teknika eta printzipioen aurkezpene egitearekin batera, teknika eta printzipio horiek nola aplikatu litezkeen irudikatzen ahalegintzen da.